

THE ROMANTIC REVIVAL

Carmen Antonaru

Assist. Prof., PhD, "Transilvania" University of Brașov

Abstract: This study is an attempt at making a short analyse of the way in which Romanticism was perceived and represented in Europe. The paper is a brief presentation of the first research in this field written by a Romanian Anglicist In the first part of his study, the author analyses the theoretical features of Romanticism, focusing on the English one in the second part. It is also examined the impact of acceptance the notion in Europe mentioning what French people call "La Mouvement Romantique", German ones: "Die Romantische Schule", or the Englishmen: "The Romantic revival. The case of English Romanticism is the example suggested by this paper, as I consider it highly relevant for the English phenomenon.

Keywords: English romanticism, revival, literature, Intellectual Beauty

I. Aspectele teoretice ale romantismului în general și ale celui englez în special

Deși în anul 1921, tema romantismului a fost inițial prezentată de Marcu Beza la Fundația Culturală Carol I, „după însărcinarea Universității din București” [Marcu Beza, *Romantismul englez*, București, Editura Cartea Românească, 1921, p. 5] într-un ciclu de prelegeri, eseul *Romantismul englez* scris de Dragoș Protopopescu reprezintă cea dintâi amplă cercetare metodică a fenomenului romantic englez în literatura română.

Marcu Beza situa începutul romantismului în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când „hotarele lui se ivesc înăuntrul literaturii ce avea să o înlocuiască” [Marcu Beza, *Romantismul englez*, București, Editura Cartea Românească, 1921, p. 6]. Prezenta scriitorii preromantici și analiza valorile semnificative ale operei celor șase mari scriitori romantici: Coleridge, Wordsworth, Walter Scott, Byron, Shelley și Keats.

În prima parte a studiului său, anglistul român analizează aspectele teoretice ale romantismului în general și ale romantismului englez în special: „acest romantism n-are, de fapt, decât un singur punct comun, acela de a fi al tuturor epocilor și popoarelor” [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p. 221]. Anglistul subliniază în mod deosebit latura istorico-literară a curentului romantic, el vede în romantism o coordonată eternă a sensibilității și a imaginației umane și observă prezența elementelor romantice în poemele homerice, în Kalevala, în Ede-le scandinave, în Chanson de Roland, în Cântecul Nibelungilor: „Romantice sunt în mare parte poemele homerice, ca și Kalewala, – poema finlandeză de peste douăzeci și nouă de mii de versuri, adică tot atât de mare ca Iliada. Romantice sunt pasionatele Saga și Ede scandinave, ca și Chanson de Roland și Nibelungenlied, ca și legenda doctorului Faust, Beowulf ca și arhitectura de Perle des Mittelalters a Nurenbergului, turnul din Pissa ca și Shelley, Calderon sau Shakespeare”. [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p. 221].

Anglistul constată că „literatura are o mișcare pendulară” [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p. 223] deoarece, din punct de vedere istorico-literar, romantismul simbolizează „stânga literară” în timp ce clasicismul reprezintă „dreapta literară”.

II. Romantismul - o coordonată eternă a sensibilității și a imaginației

Dintre toate mișcările romantice europene, romantismul englez rămâne singurul romantism autentic în accepțiunea anglistului român. Caracteristicile acestui romantism sunt date „în primul rând de lipsa lui de organizație”, de lipsa unei școli romantice în Anglia – „un grup cel puțin, care să ducă o luptă în numele unui crez revoluționar” [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p225]. Dacă în Franța, romantismul impunea literaturii o dogmă „tot așa de revoluționară ca actul de la 1789”, în Germania, însemna „un prilej de speculație metafizică”, în Anglia, romantismul a constituit „o revenire la matca pentru moment înecată în clasicismul francofon” al secolului al XVII-lea.

O altă caracteristică a romantismului englez prezentată de anglistul român o constituie absența totală a „revoluționarismului” și a „teoretismului”. Romantismul englez nu s-a impus

printr-o luptă literară, asemănătoare cu „bătălia” desfășurată în Franța pentru impunerea piesei *Hernani* de Victor Hugo: „Ceea ce francezii numesc *La Mouvement Romantique*, germanii, în faza lui Heine, numesc: *Die Romantische Schule*, englezii numesc: *The Romantic revival: reînvierea romantică*” [Dragoș Protopopescu, *Fenomenul englez*, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p 227]. Dragoș Protopopescu prezintă studiul *Essey on the Genius and Writtings of Pope, 1756*, în care Joseph Warton, „mentor al orizonturilor noi” analizează opera lui Alexander Pope (1688 – 1744), „exponentul cel mai înalt al clasicismului englez” [Dragoș Protopopescu, *Fenomenul englez*, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p 226]. „Tot revoluționarismul acestui eseu se mărginește la a situa pe Shakespeare, Spenser și Milton – poeți de inspirație oricare alta decât clasică – deasupra lui Pope și a prefera acestuia chiar poeți în viață, mult mai obscuri și dubioși pe atunci, Thomson, Gray, Collins”. După ce face apologia sublimului și pateticului în poezie, Warton apelează la cuvintele lui Voltaire despre Boileau, pentru a sublinia diferența dintre a fi și a nu fi poet.

Considerând că veacul al XVII-lea este „lipsit de criterii critice” iar termenul de „clasic” nu apare în conflict cu cel de „romantic”, Dragoș Protopopescu trece la analiza celei de a doua faze, „și ultima a criticei engleze romantice”, parcurgând istoria literaturii engleze, evidențiind astfel elementele caracteristice sensibilității și imaginației romantice până la sfârșitul secolului al XIX-lea, prezente mai ales în prefața la edițiile din 1800 și 1815 a *Baladelor Lirice* ale lui Wordsworth și în câteva paragrafe din *Bibliographia Literaria* a lui Coleridge. Anglistul român subliniază faptul că pentru Wordsworth limbajul e „mai plin de element reprezentativ” [Dragoș Protopopescu, *Fenomenul englez*, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p 257] neexistând vreo diferență între limbajul poeziei și cel al prozei.

Spre deosebire de Wordsworth, Coleridge „e mai nou și mai înalt. Nu însă mai combativ în expunerea gândirii sale critice”. „Trecut” pe la școala romanticilor germani, a reușit să devină „cel mai autentic produs englez al metafizicii germane”. Se poate spune că Wordsworth e un clasic pe lângă Coleridge, iar amândoi sunt „romantici față de Scott ca vizionarism” conchidea criticul român: „Dânșii răsar natural din solul vast al naturii și vitalității engleze, nu din seria principiilor și dogmelor preconceptuate; dânșii sunt poeți de creație nu de școală literară sau curent filosofic, și ca atare îi găsim multipli și feluriți, eterogeni ca și creația: autentici”. [Dragoș Protopopescu, *Fenomenul englez*, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p. 231].

III. Romantismul englez - romantism poetic

Al doilea romantism despre care amintea Dragoș Protopopescu în expunerea sa, se referea la acel „romantism poetic” de tip Shelley și Keats, care abordau poezia ca „valoare umană”. În definirea acestui curent, anglistul român citează atât pe „amicul” lui Swinburne, Theodore Watts-Dunton, care vede în romantism „o renaștere a mirării, a neputinței de a se minuna în viață”, „revoltă și fior în fața tainelor vieții” în timp ce clasicismul este „accepție și împrumut de reguli și material poetic”, cât și pe criticul mișcării estetice de la sfârșitul veacului, „poate pe cel mai frumos cap al gândirii poetice engleze”, Walter Pater, care definea romantismul ca „the addition of strangeness to beauty” [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p. 231].

În accepțiunea criticului, romantismul englez nu e nici polemico-politic ca în Franța și Italia, nici filosofic ca în Germania, el e, pur și simplu creator. În romantismul englez nu se regăsește nimic din „gesticulația declamatorie” a lui Victor Hugo, sau „pozele sentimentale” ale lui Musset, melancoliile lui Lamartine sau ale lui Leopardi, „reveria sublunară, spectrală” a lui Novalis. Romantismul englez este „un romantism poetic” datorită atitudinii lui simple, generoase sau directe: „această notă, de creație și nu de luptă, nici de școală sau de doctrină, se trădează și din al doilea aspect al lui: lipsa de identitate, de omogenitate”.

Analizând dualitatea romantismului englez, Dragoș Protopopescu îl percepea asemenea unei plimbări „pe fața literaturii engleze” nu „un calcul de formule și sinteze”.

O primă trăsătură a romantismului englez, o reprezintă atracția scriitorilor pentru aspectele naturii. Această caracteristică este consecința influenței mediului natural asupra societății engleze. Cele mai semnificative creații literare din perioada anglo-saxonă, Boewulf și The Seafarer surprind aspectele naturii în multitudinea lor.

„Așa începe literatura engleză; pur romantic; așa se va și dezvolta”. Dacă în secolul al XIV-lea, atât Chaucer, primul mare poet englez, cât și Dante și Boccaccio oscilau între clasicism și antichitate, Spenser și Shakespeare rămân „cei doi părinți ai romantismului englez”, care reprezintă cu succes epoca elisabethană. În acest veac de Renaștere engleză, în care Franța a dat un Montagne și Rebelais, în Italia un Boiardo, un Aristo, un Tasso, în Anglia această Renaștere se realizează la maximum de romantism.

Poezia lui Edmund Spenser (1552 – 1599), „tatăl poetic al lui Milton” [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p. 232] (Milton însuși a recunoscut că modelul său poetic a fost Spenser, care constituia lectura sa favorită) din *The Shepheard’s Calendar*, 1579, dar mai ales *The Fairie Queene*, 1596, cu versul ei „colorat cu actualitate și plin de mireasma pajiștilor și crângurilor anglo-irlandeze”, reprezintă o adevărată „eclosiune romantică” în literatura engleză de după Chaucer, prin întoarcerea la minunata lume a basmelor și magiei: „Suntem la un colț de metafizică romantică. De sub valul visării, poetul își descoperă sieși o lume de tristă vremelnicie. Filosofia Nimicului care Suntem, intră pe aripile meditării, sub escorta melancoliei”; din această operă „cardinală” izbucnește „esența romantică a temperamentului englez” [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p. 235].

IV. Shakespeare, părintele romantismului englez.

Romanticii secolului al XIX-lea au văzut în Shakespeare, părintele romantismului englez, cel ce a descoperit marile sentimente etern-umane, pentru că Shakespeare „e romantic ca tinerețea creatoare, romantic ca viața” [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p. 236].

De la Shakespeare, generațiile ulterioare „au învățat vasta poezie a omului de toate zilele. Legile și restricțiile tragediei clasice cădeau, ca realitatea existenței să vorbească cu toate contrastele ei, cu amestecul ingenuu de comic și tragic, nobil și burlesc, sublim și grotesc – cu o față a omului întors spre tainele dinăuntru, cu alta spre îmbierile revelatoare ale naturii”. În Hamlet, Macbeth și Regele Lear se găsește problematica omului modern : patimile umane întruchipate de Antoniu, Coriolan, Polixenes sau Iago; iubirea și gelozia, „melancoliile nesfârșite”, „spiritualitatea sugestivă ca o muzică supraterestră”, „întrebările” ființei umane, „toate elanurile și decepțiile ei”, împreună cu „natura caldă și visătoare ce apar din opera lui - era de părere Dragoș Protopopescu.

Criteriul sublimului, caracteristic poetului romantic este mult mai evident la John Milton, „Bardul Bibliei” (1608 – 1674), romanticul favorit al secolului al XVIII-lea acest ultim reprezentant de seamă din această primă fază a romantismului englez, menționat de anglistul nostru.

Veacul al XVIII-lea va lua din opera lui Milton, nu atât „excesele de imaginație și patos” cât mai ales pateticul naturii și al melancoliei”, „plăcerile și pitorescul vieții câmpenești”, „râsul și melancolia” asupra cărora Thomson (1700 – 1748) s-a oprit când a scris Anotimpurile: „E amestecul de imaginație și sensibilitate ceea ce a permis lui Milton să taie cărări noi pentru pașii poetici și să-și asume libertăți de stil și concepție, care în afară de renegarea rimei și celorlalte restricții clasiciste, l-au făcut inasimilabil unui întreg veac, veacul clasicist al lui Edmund Waller, Dryden și Pope” [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p. 237]. „Lipsit de morbidity”, chiar și atunci când este melancolic, „bine zidit în cultura antică, Milton seamănă cu Homer mai mult decât cu oricare alt poet, considera criticul român. Acesta recurge la metafore și comparații de natură clasică, fiind „un poet de o înălțime prea pură, de un sublim prea cumpănit și masiv” [[Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p. 238].

Clasicismul secolului al XVII-lea este perceput de Dragoș Protopopescu din punct de vedere literar, ca un „clasicism de import”, influențat în mare parte de clasicismul francez. Până la Alexander Pope, numai poetul John Dryden, prin piesele sale de teatru, „trădează dogma clasică, se întoarce la versul alb al lui Shakespeare”, evoluând spre „un clasicism național”, specific englez, care reprezintă „un compromis” între clasicismul de inspirație franceză și romantismul englez. În această perioadă Shakespeare este editat complet. „Mai mult decât Shakespeare, este editat Spenser; mult mai editat este Milton și la fel Beaumont și Fletcher”. Creația acestora dezvăluie „o lume întregă de miresme și culori. Era ca o răbufnire de aer proaspăt...”

V. Romanticii englezi ai veacului al XVIII-lea

În continuare, Dragoș Protopopescu studiază principalii poeți romantici ai secolului al XVIII-lea, „marii precursori ai romantismului de la 1880”: James Thomson, Thomas Gray, Edward Young și William Collins.

Printre romanticii englezi dintre anii 1800 – 1820, Thomson, „cel mai popular poet” și de altfel „cel mai adevărat poet între Milton și Wordsworth”, este situat de criticul român în „rangul prim al poezilor de inspirație traditional-romantică pe continent”.

Dragoș Protopopescu consideră că prin intermediul poemului *The Seasons*, scris în patru părți, între 1727 și 1730, natura intră în poezia engleză a secolului al XVIII-lea, așa cum cu „luxuriantele descripții exotice ale lui Chateaubriand, ea avea să intre cam un veac mai târziu, în literatura franceză”.

Sub adâncă influență a lui Milton din *Paradisul pierdut* și *Il Penseroso*, stau ceilalți poeți, printre care Thomas Gray, cel mai mare Miltonian al vremii”, autorul *Elegiei* scrisă într-un cimitir de țară, care „a inundat vremea și întreg continentul cu melancolia ei legănătoare, molcomă ca un dangăt de clopot” [Dragoș Protopopescu, *Fenomenul englez*, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p.238].

Și alte momente ale literaturii romantice engleze care au avut o influență covârșitoare asupra literaturii continentale au fost amintite de criticul român. Întâiul îl constituie descoperirea creației lui Shakespeare: „pe continent e trâmbițat de Lessing iar Goethe când a terminat de citit prima piesă shakespeareiană a mărturisit că a rămas ca un orb căruia un miracol îi aduce dintr-odată lumina” [Dragoș Protopopescu, *Fenomenul englez*, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p.239]. „Beția” produsă în Europa de Shakespeare, Gray, Thomson, Young nu a putut fi egalată, după cum remarca Dragoș Protopopescu, decât „de aceea a altor două tezaure” de romantism englez din sec. al XVIII-lea: *Ossian*-ul lui James Macpherson iar la trei ani după acesta de colecția de vechi balade a episcopului Thomas Percy, cunoscută sub numele de *Percy’s reliques*, care scotea la lumina un întreg ev mediu.

E de observat că asupra romanticilor continentali, – francezi sau germani – romanticii englezi ai veacului al XVIII-lea au mai mare influență decât – cu excepția lui Byron și Scott, romanticii veacului al XIX-lea. Un *Ossian* sau Young sau *Elegia* lui Gray a făcut mai mult decât Wordsworth, Coleridge și Keats la un loc. Oricât de sumar uneori și simplist, romantismul englez din veacul al XVIII-lea purta într-însul tot germenul revoluționar, și toată substanța generatoare.

VI. Neoromantismului englez

Anglistul Dragoș Protopopescu situează literatura engleză din secolul al XIX-lea sub semnul unui neoromantism și vede în Walter Scott puntea de legătura între romantismul secolului al XVIII-lea și cel al secolului al XIX-lea. Poate tocmai de aceea, considera Dragoș

Protopopescu, Walter Scott a fost cel mai cunoscut dintre „corifeii romantismului englez de la 1800”.

În perioada cuprinsă între anii 1800 – 1815, dominată de opera și personalitatea lui Wordsworth și a lui Coleridge, cu totul diferit este receptată de anglistul român coarda romantică ce vibrează. Astfel că, el observă cum fiecare poet aduce prin intermediul operei sale o notă distinctă, individualizantă. Criticul analizează opera acestora prin raportarea permanentă la teme și motive: Coleridge rămâne „poetul de calitate al romantismului englez, poet al magicului și inefabilului”, în vreme ce Wordsworth este un poet „de cantitate”, un „profet care cântă pentru tribul său”, poetul „umanității, al realităților psihologice”, tot așa cum Coleridge „era al irealităților misterioase”. Și totuși „numai lui Coleridge îi era hărăzit să atingă cea mai înaltă treaptă a romantismului creator”. La baza tuturor adorațiilor și încântărilor lui Wordsworth este cultul religios, el este „poetul de frumusețe biblică al patosului omenesc și omniprezenței divine, poetul cel mai îndrăgit de Dumnezeu; poetul panteist al romantismului englez”, este cel care „consumă aproape întreaga fază primă a romantismului englez” [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p .237].

A doua perioadă a neoromantismului englez, cea de la 1820 reunește trei poeți, „atât de disperați în creație”: Byron, Shelley și Keats. Această perioadă se caracterizează, observa Dragoș Protopopescu, printr-un „reviriment de tinerețe și revoltă”. Byron, „cel mai internațional dintre poeții englezi – cel care a eclipsat odată, cu vârva lui fulgerătoare, pe chiar Shakespeare, e poetul revoltei, al individualismului cu orice preț”, „e regizorul englez al romantismului continental” care realizează prin intermediul poemelor sale, o „poză romantică”; romantismul său „e cel mai puțin englez, cel mai puțin natural, cel mai continental”.

„Întrebuințată ca mijloc și nu ca scop, poezia lui Byron va fi de la început retorică. Versul clar și sonor, rima uluitoare, verbul scăpărător de satiră precisă, personală, nominală chiar. Exact ca să capteze atenția, ca să cucerească pe cei mai simpli, să epateze pe cei mai pretențioși” [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p .239]. În schimb, „nimic mai antipodic lui Byron ca Shelley”, „poet al spiritului”, „al tinereții, al veșniciei și incorigibilei tinereți, care e tinerețea spirituală”, el modifică viziunea asupra naturii: elementele pitorești și melancolice sunt treptat părăsite în favoarea unei naturi spiritualizate, plină de taine și mistere. Dragoș Protopopescu vedea în poemul *Queen Mab*, scris la 18 ani, cel mai reprezentativ pentru întreaga sa lirică. „Viața

poetului însăși este trăită, în versul de o muzicalitate inefabilă, pe culmi de abstracții, în aspirații și exaltări de idei”. Anglistul român consideră că „în înălțimile lui Shelley singurul conac este eternitatea, unica adresa: libertatea” și iată de ce, din această spiritualitate s-au născut „cele mai originale poeme ale literaturii universale”: Prometheus unbound, Hymn to Intellectual Beauty și Epipsychidion.

Keats, „e un pedant mult mai potrivit pentru Shelley, decât Byron. Dintre romanticii secolului al XIX-lea, mai toți admiratori ai lui Spenser, Keats e cel cu adevărat din linia lui”. El aduce un accentuat simț al pitorescului; stilul poetului i se pare criticului „a gorgeous tapestry”, un covor fastuos. Poezia lui Keats e un exercițiu de senzualitate diurnă, în care poetul își consumă tot inaccesibilul și inefabilul erotic”. Keats „se îngroapă în melodii și arome, și țese sub dânsul covoare din ierburile și corolele cele mai iscusite, și sfarmă cu fiecare mișcare de mână miresme de aer” [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p .239].

„Shelley, oricât de poet, avea mai mult ca orice la inima libertatea și revolta; Coleridge, filosofia; Wordsworth, natura și pe sine însăși”. Pentru Keats, poezia era o ființă a avea, „voluptoasă”, „întruchipată”.

VII. Originalitatea romantismului englez.

În finalul studiului său, Dragoș Protopopescu consideră că „sarcina” literaturii engleze constă în permanenta „fabricare” a romantismului, precum și continua evidențiere a originalității acestui romantism englez. Această originalitate, sublinia anglistul român, este determinată de faptul ca romantismul englez nu a fost influențat de nici o mișcare romantică străină. Romantismul englez „e una cu trecutul medieval, cu dragostea de natură a Englezului, cu spiritul lui religios în adâncul lui înțeles de umanitate. Se poate spune ca acestea sunt colonadele ce susțin, sub cerul veșniciei, romantismul; și împreună – făcând una cu el – literatura engleză însăși” [Dragoș Protopopescu, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936, p .239].

Bibliografie

1. Protopopescu, Dragos, Fenomenul englez, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1936.
2. Beza, Marcu, Romantismul englez, București, Editura Cartea Românească, 1921.
3. Balu, Andi, O perspectiva românească asupra literaturii engleze, București, Editura Fundației Culturale Române, 2002.
4. Antonaru, Carmen, Dragoș Protopopescu, un fenomen englez, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2013.